

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.5.4>

SZKOŁA CAŁODNIOWA JAKO CENTRUM ROZWOJU UZDOLNIONEGO DZIECKA W UKRAINIE

Volodymyr Onatskyi

aspirant

*Institutu Kształcenia Nauczycieli i Edukacji Dorosłych imienia Ivana Ziaziuna
Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-4751-7029

ovm.phd@gmail.com

Adnotacja. Artykuł ujawnia historię i sposoby praktycznego wdrożenia koncepcji szkoły całodniowej jako centrum rozwoju uzdolnionego dziecka w Ukrainie na początku XXI wieku. Prezentowane są różne modele organizacyjne szkoły całodniowej, w szczególności szkoły społeczne i szkoły sukcesu życiowego. Na przykładzie szkoły specjalistycznej nr 23 m. Kijowa przedstawiono cechy realizacji eksperymentu pedagogicznego szkoły społeczno-aktywnej w regionie stołecznym. Stwierdzono, że szkoły całodniowe w innych dziedzinach koncentrowały się głównie na rozwijaniu talentów dzieci na obszarach wiejskich. Uzasadnione są kluczowe aspekty rozwoju uzdolnień uczniów w warunkach eksperymentalnego projektu „Szkoła całoroczna”. Ujawniono sposoby realizacji projektów „Szkoła całodniowa”, „Szkoła bez dni wolnych”, „Szkoła letnia”, „Klasa teatralna” itp. Wskazano, że format szkoły całodniowej był podstawą takich projektów pedagogicznych jak Szkoła sukcesu życiowego, Szkoła zdrowia itp. stwierdzono, że praca z uczniami w warunkach pracy eksperymentalnej szkoły całodniowej pozytywnie wpłynęła na sukces i mikroklimat w zespole szkolnym.

Słowa kluczowe: szkoła całodniowa, szkoła sukcesu życiowego, uzdolnienia, szkoła społeczno-aktywna, szkoła eksperymentalna.

FULL-DAY SCHOOL AS A CENTER FOR THE DEVELOPMENT OF A GIFTED CHILD IN UKRAINE

Volodymyr Onatskyi

Postgraduate Student

*of Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-4751-7029

ovm.phd@gmail.com

Abstract. The article reveals the history and ways of practical implementation of the concept of a full-day school as a center for the development of a gifted child in Ukraine at the beginning of the XXIst century. Different organizational models of the full-day school are presented, in particular, Active Schools Communities (ASC) and Schools of Life Success. The methods of implementation of the "Full-day school", "School without days off", "Summer school", "Theatre class" and others are revealed. It is noted that the format of a full-day school was the basis of such pedagogical projects as the School of Life Success, the School of Health, etc. It was concluded that working with students in the conditions of research and experimental work of a full day school had a positive effect on academic performance and the microclimate in the school team.

Key words: full-day school, school of life success, giftedness, Active School Community, experimental school.

ШКОЛА ПОВНОГО ДНЯ ЯК ОСЕРЕДОК РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Володимир Онацький

аспірант

*Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-4751-7029

ovm.phd@gmail.com

Анотація. У статті розкривається історія і шляхи практичного втілення концепції школи повного дня як осередку розвитку обдарованої дитини в Україні на початку XXI ст. Представлено різні організаційні моделі школи повного дня, зокрема Громадсько-активні школи і Школи життєвого успіху. На прикладі спеціалізованої школи № 23 м. Києва представлено особливості реалізації педагогічного експерименту ГАШ у столичному регіоні.

Встановлено, що школи повного дня в інших областях були орієнтовані переважно на розвиток дитячих талантів у сільській місцевості. Обґрунтовано ключові аспекти розвитку обдарованості учнів в умовах дослідно-експериментально проєкту «Школа повного року навчання». Розкрито способи реалізації проєктів «Школа повного дня», «Школа без вихідних», «Літня школа», «Театральний клас» та ін. Зазначено, що формат школи повного дня був основою таких педагогічних проєктів як Школа життєвого успіху, Школа здоров'я та ін. Зроблено висновок, що робота з учнями в умовах дослідно-експериментальної роботи школи повного дня позитивно впливала на успішність і мікроклімат у шкільному колективі.

Ключові слова: школа повного дня, школа життєвого успіху, обдарованість, громадсько-активна школа, експериментальна школа.

Вступ. Початок XXI ст. ознаменувався значними реформами усіх ланок сфери освіти України. У контексті реформи середньої освіти було запроваджено 12 бальну шкалу оцінювання навчальних досягнень учнів, переглянуто законодавство, вперше відбулася спроба перейти до 12-річної школи (2000). Крім того у 2002 р. було прийнято Наказ МОН України «Про затвердження положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад», чим було дано старт новому етапу дослідно-експериментальної роботи у школах України. Відтоді, завдяки діяльності Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» та інших громадських організацій, в Україні розпочалося впровадження ідеї громадсько-активної школи (далі – ГАШ) (Громадсько-активні школи, 2019: 26). Освітня філософія ГАШ передбачала партнерську взаємодію між школою та всіма ресурсами, які є у громаді. Де-факто школи, які виявили бажання стати центрами соціального розвитку громад, опинилися в авангарді суспільної взаємодії дітей, батьків, педагогів, активістів, громадський організацій і державних службовців.

Мета статті – розкрити специфіку моделей школи повного дня в Україні як осередків розвитку дитячої обдарованості на початку XXI ст.

Основна частина. Пілотний проєкт експерименту з впровадження ГАШ передбачав охоплення 12 шкіл (у тому числі ШДС) з різних регіонів України: 5 шкіл з Києва і Київської обл., 2 львівські школи та по одній з Полтави, Одеси, Керчі, Дніпропетровська та Івано-Франківська (Волченкова, 2000: 86). Зразковим прикладом ГАШ є спеціалізована школа І–ІІІ ступенів № 23 з поглибленим вивченням англійської мови (м. Київ). Територіально школа знаходиться на східній околиці столиці у селищі Биківня, що відноситься до Деснянського району. Для забезпечення повноцінного розвитку учнів школи з 2006 р. було запроваджено адаптовану до місцевих умов форму ГАШ – експеримент «Школа повного року навчання». Головне завдання цього проєкту полягало у сприянні гармонійного розвитку учнів, розкритті їх здібностей та обдарувань завдяки раціональному режиму дня. Загалом проєкт складався з трьох підпроєктів: 1) Школа без вихідних; 2) Школа повного дня; 3) Літня школа. Основним завданням «Школи без вихідних» було створення освітньо-розвивального середовища для розвитку здібностей та обдарувань учнів упродовж вихідних та канікулярних днів як складової навчально-виховного процесу загальноосвітнього закладу. У цей час діти активно займалися у спортивних секціях, брали участь у роботі різних творчих гуртків, клубів і курсів. При цьому поглиблення знань з навчальних дисциплін забезпечувалося за рахунок індивідуальних і групових консультацій, додаткових занять з окремих предметів (Онацький, 2011: 48).

Основна ідея «Школи повного дня» полягала в об'єднанні навчальної і позанавчальної сфер. В умовах інтеграції освітніх, розвивальних, виховних та оздоровчих процесів учні отримували можливість для більшої самореалізації. З метою зниження навчального навантаження уроки з основних предметів, відпочинок і самостійна робота були об'єднані в єдиний цикл. Планування роботи школи розроблялося за кількома змістовими блоками, які враховували інтелектуальний, художньо-естетичний, фізично-оздоровчий і соціальний компоненти. Зокрема робота з інтелектуально обдарованими учнями була реалізована у форматі факультативів, семінарів, клубів, предметних олімпіад. В рамках художньо-естетичного блоку у школі була організована робота різних гуртків і секцій з декоративно-прикладного, еколого-натуралістичного і туристсько-краєзнавчого напрямку. Соціальний блок було представлено самоврядною роботою учнів у шкільній громаді. Загалом функціонування школи в режимі повного дня дало можливість вибудувати для кожного учня індивідуальну траєкторію, яка враховувала загальноосвітню підготовку, підготовку підвищеного рівня з навчальних предметів, спортивно-оздоровчу, позашкільну та індивідуальну корекційну роботу.

Третій підпроєкт Школи повного року навчання – Літня школа – мала на меті організацію оздоровчо-розвивальної роботи з учнями у канікулярний період. Діяльність школи у цей час передбачала взаємодію з іншими соціальними інституціями місцевої громади (центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей, громадські організації, заклади вищої освіти). Для цього була розроблена та апробована «Експериментальна програма курсу з розвитку гнучкості та винахідливості мислення учнів 5–8 класів для занять в умовах літнього табору». Ця програма була спрямована на захоплення учнів до творчої діяльності, ознайомлення дітей з деякими прийомами і методами активізації творчого мислення, сприяння формуванню у школярів інтересу й мотивації до творчої пошукової діяльності.

Загалом, упровадження експерименту «Школа повного року навчання» сприяло інтелектуальному, творчому, фізичному і духовному розвитку учнів. Робота школи за своїм змістом і формами організації дала можливість створити єдиний функціональний комплекс освітнього та оздоровчого процесу, в якому були створені необхідні умови для самоорганізації та саморозвитку учнів. За словами куратора проєкту, професора Л. Хоружої Школа повного року навчання – це насамперед новий інноваційний тип загальноосвітнього навчального закладу, який має складну організаційно-педагогічну структуру та функціонує у широкому соціальному

контексті, забезпечуючи всебічний розвиток особистості шляхом залучення до різних форм навчально-виховної, дозвілєвої, соціально корисної діяльності протягом навчального року. Ідея створення такої школи базується на новій освітній філософії: створення цілісного освітньо-розвивального середовища, адаптованого до нових соціокультурних потреб, сприйняття його як додаткового ресурсу для розвитку шкільної громади, пошуку ефективних способів розкриття творчого потенціалу дітей, їхніх сімей тощо (Школа, 2008: 15).

В умовах сьогодення спеціалізована школа № 23 продовжує свою діяльність як ГАШ повного року навчання. Протягом всього часу реалізації проекту у школі відбуваються заняття з фітнесу, хореографії, конструювання, логічного мислення, ужиткового мистецтва, акторської майстерності тощо. З 2006 р. читається предмет «Християнська етика в українській культурі», що сприяє формуванню цілісної духовно-зрілої особистості, поглибленню знань дітей про людину, про добро і зло, моральні цінності українського народу. Після прийняття нового державного стандарту і впровадження реформи Нової української школи у 2018 р. спеціалізована школа № 23 розширила рамки дозвілєвої діяльності. Для подальшого розвитку здібностей учнів у позаурочну діяльність школи було інтегровано додаткові гуртки, а також запроваджено хвилинки релаксації. На спеціальних заняттях з психологом чи вчителем діти апробовують рольові ігри та виконують спеціальні вправи, мета яких – створити в класі дружню атмосферу взаємодопомоги, довіри та відкритого спілкування дітей і педагогів.

Важливою частиною експериментальної роботи спеціалізованої школи № 23 є популяризація театральної педагогіки. Завдяки зусиллям директора школи О. Ігнатова, який також є керівником шкільного театру «Пролісок», відбувається реалізація проекту «Театральний клас». За результатами реалізації проекту було встановлено, що 80% випускників спеціалізованої школи № 23 успішно вступають до профільних мистецьких ЗВО (Івашнюва, 2016: 125).

Беззаперечно, створення такого інноваційно-розвивального середовища потребує значної допомоги держави, міста і громади. Зокрема на державному рівні відбувалась закупівля сучасного навчального обладнання для Нової української школи. Методологічну допомогу спеціалізованій школі № 23 протягом всього часу надає ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка. Нормативно-правовий супровід дослідно-експериментальної роботи здійснює Департамент освіти і науки міста Києва. Фінансовий супровід проекту забезпечує Деснянська районна в місті Києві державна адміністрація та Управління освіти Деснянського району міста Києва. Загалом, обрання такої моделі ГАШ як Школа повного року навчання було відповіддю на запит громади забезпечити розвиток і навчання дітей як у першій, так і у другій половині дня, а також у вихідні та канікулярні дні.

Регіональний науково-дослідний проект «Школа повного року навчання» також був апробований на базі школи № 120 Дніпровського району і школи № 279 Солом'янського району м. Києва. За результатами цього проекту кількість учнів в обох школах за п'ять років експериментальної роботи зросла вдвічі, а кількість учасників і переможців конкурсів Малої Академії Наук – більше ніж у 3 рази.

Кардинально інша модель школи повного дня (як НВК), незалежно від ГАШ, почала розвиватися у 2000 р. завдяки діяльності вчених з Полтавської і Кіровоградської областей (М. Лебедик, В. Моргун, В. Радул та ін.). Потужний авторських колектив працював над моделлю створення великих шкіл повного дня як НВК у м. Кременчук (Полтавська обл.), с. Тишківка (Кіровоградська обл.) і с. Глеваха (Київська обл.). Автори розробляли ідею опорної школи повного дня як відкритої системи, яка враховувала складники зовнішнього середовища школи (ландшафт, населення, господарство), оскільки саме вони були основними чинниками виробництва енергії, сировини, непродовольчих і продовольчих товарів та послуг для внутрішнього споживання (Лебедик, 2020: 277). На думку авторів цього проекту зростання кількості жителів (зокрема дітей) у селах об'єднаної територіальної громади можливе за умови створення складної освітньої системи, в якій гармонійно поєднуються потужна наукова і матеріально-технічна база, а також працюють висококваліфіковані учителі. Наприклад концепція школи повного дня (як НВК) у с. Тишківка передбачала роботу у системі «дошкільний заклад – початкова школа – гімназія – академічний ліцей – професійний ліцей – центр додаткової освіти» (Лебедик, 2020: 11).

Ключова відмінність в освітній філософії проектів «Крок за кроком» та фахівців з Кіровоградщини і Полтавщини полягала у тому, що типові школи повного року навчання (у тому числі школи повного дня) проекту «Крок за кроком» були розраховані на великі міста і багатокомплектні школи, в яких усі діти отримували можливість розвивати свої здібності і таланти. Натомість другий проект був створений насамперед для сільських шкіл, які відчували нестачу дітей і кваліфікованих кадрів. Загалом, автори проекту прагнули об'єднати усі малокомплектні школи об'єднаної територіальної громади, щоб надати можливість дітям здобути кваліфікацію, яка знадобиться для роботи на користь громади у майбутньому.

Розвиток шкіл повного дня в Україні протягом першої декади ХХ ст. не обмежувався громадсько-активними школами. З метою організації розвивального середовища для обдарованих дітей у різних регіонах країни почали створювати подібні заклади, які забезпечували цілоденний супровід учнів у їх бажанні досягти високих творчих чи академічних результатів. Щоб заохотити батьків віддавати дітей на навчання до таких закладів, авторські колективи розробляли різні програми розвитку і підтримки обдарованих дітей. Типовим прикладом такої програми був психолого-педагогічний проект «Школа життєвого успіху» (ШЖУ), схвалений Наказом МОН України у 2009 р. Керівником цього проекту була Голова Всеукраїнського БФ «Освіта України» Н. Максютя, науковим керівником – І. Бех, а науково-методичний супровід забезпечували фахівці Інституту інноваційних технологій і змісту освіти.

Експериментальною базою психолого-педагогічного проекту ШЖУ було визначено приватну гімназію «Пріоритет» (Київ), Ріпкінську школу № 2 (Чернігівська обл.), колегіум № 11 і школу № 27 (Чернігів). Крім того, для практичної реалізації програми у 2010 р. МОН України було видано Наказ № 1198 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Броварського навчально-виховного об'єднання управління освіти Броварської міської ради Київської області», яким затверджувалося проведення дослідної та експериментальної роботи протягом 2010–2016 рр. за темою «Розроблення моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху» (Ткачук, 2013: 359). За словами О. Гажали, станом на 2010 р. Броварське НВО було єдиним закладом, що об'єднувало у своїй структурі Центр розвитку дитини (Школа радості та сили розуму), Центр позашкільної освіти, територіальний осередок МАН (Школа життєвого успіху), Центр професійної освіти, Ліцей технологічного профілю і школу екстернів (Діловий центр «Успіх») (Гімназія, б.г.: 15). Однак, встановлено, що за аналогічною структурою протягом 2008–2014 рр. було організовано освітній процес і в гімназії «Пріоритет». Загалом, усі школи, в яких впроваджувався проект ШЖУ, також забезпечували повний цикл освіти, що ґрунтувався на єдності навчальної і позанавчальної діяльності.

Висновки. Розвиток шкіл повного дня в Україні на початку ХХІ ст. став трендом в організації освіти обдарованих учнів. Зростання попиту на цілісний супровід дітей в умовах шкільної і післяшкільної освіти спричинив появу низки закладів, які за замовчуванням провадили цілісну дослідно-експериментальну роботу. Робота шкіл повного дня і року навчання була спрямована переважно на розвиток здібностей академічно обдарованих учнів. В умовах цілоденної освіти учні отримали можливість поглиблено вивчати улюблені предмети і розвивати життєво важливі компетентності. Зважаючи на трансформаційні процеси в Україні, перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті особливостей підходів до навчання обдарованих учнів в умовах упровадження реформи Нова українська школа.

Список використаних джерел:

1. Волченкова Г. Модель безперервної особистісно орієнтованої освіти в українській реальності. Директор школи, ліцею, гімназії. 2000. № 2 3. С. 82–88.
2. Гімназія «Пріоритет». Інформаційний проспект для батьків. Київ. Б.г., Б.в. 22 с.
3. Громадсько-активні школи: управління та механізми розвитку: практичний посібник / О. М. Онаць, Н. М. Островерхова, Л. М. Попович, М. Г. Шевцов. – К. : КОНВИ-ПРИНТ, 2019. 96 с.
4. Івашнюва С., Ігнатів О., Долматова Г. Технологія розвитку педагогічного артистизму. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2016. Вип. 1. С. 120–128.
5. Лебедик М. П., Моргун В. Ф. Створення опорної школи повного дня як навчально-виховного комплексу : монографія / авт. вступу Н. М. Врадій; наук. редактор і авт. післямови В. В. Радул. Харків: Мачулін, 2020. 314 с.
6. Онацький В. М. Розвиток творчих здібностей учнів в умовах школи повного року навчання. Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 12. С. 47–50.
7. Ткачук І. О. Формування інноваційного освітнього простору Броварського навчально-виховного об'єднання як школи життєвого успіху. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал НАІР. 2013. Івано-Франківськ. С. 358–361.
8. Школа повного року навчання: теорія і практика : наук.-метод. посіб. / [О. В. Безпалько, Л. М. Гриневич, О. Б. Жильцов та ін.]; За заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої. К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. 176 с.

References:

1. Volchenkova H. (2000). Model' bezperervnoyi osobystisno oriyentovanoyi osvity v ukrayins'kiiy real'nosti [A model of continuous personally oriented education in the Ukrainian reality]. Dyrektor shkoly, litseyu, himnaziyi. № 2–3. PP. 82–88. [in Ukrainian].
2. Gimnaziya «Priorityet». Informatsiyani prospekt dlya bat'kiv [Gymnasium "Priorityet". Information brochure for parents]. Kyiv. B.h., B.v. 22 p. [in Ukrainian].
3. Hromads'ko-aktyvni shkoly: upravlinnya ta mekhanizmy rozvytku: praktychnyy posibnyk [Active School Community: management and development mechanisms: a practical guide] / O. M. Onats', N. M. Ostroverkhova, L. M. Popovych, M. H. Shevtsov. – K. : KONVI-PRINT, 2019. 96 p. [in Ukrainian].
4. Ivashn'ova S., Ihnatov O., Dolmatova H. (2016). Tekhnolohiya rozvytku pedahohichnoho artystyzmu [Technology of development of pedagogical artistry]. Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny. Vyp. 1. PP. 120–128. [in Ukrainian].
5. Lebedyk M. P., Morhun V. F. (2020). Stvorennya opornoyi shkoly povnoho dnya yak navchal'no-vykhovnoho kompleksu [Creation of a full-day support school as an educational complex] : monohrafiya / avt. vstupu N. M. Vradiy; nauk. redaktor i avt. pislyamovy V. V. Radul. Kharkiv : Machulin, 2020. 314 p. [in Ukrainian].
6. Onatskyi V. M. (2011). Rozvytok tvorchykh zdbnostey uchniv v umovakh shkoly povnoho roku navchannya [Development of students' creative abilities in the conditions of a full-year school]. Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. № 12. PP. 47–50. [in Ukrainian].
7. Tkachuk I. O. (2013). Formuvannya innovatsiynoho osvith'oho prostoru Brovars'koho navchal'no-vykhovnoho ob'yednannya yak shkoly zhyttyevoho uspihu [Formation of the innovative educational space of the Brovary educational association as a school of life success]. Suchasnyy vykhovnyy protses: sutnist' ta innovatsiynyy potentsial NAIR. Ivano-Frankivs'k. PP. 358–361. [in Ukrainian].
8. Shkola povnoho roku navchannya: teoriya i praktyka [Full-year school: theory and practice] : nauk.-metod. posib. (2008) / [O. V. Bezpal'ko, L. M. Hrynevych, O. B. Zhyl'tsov ta in.]; Za zah. red. V. O. Ohnev'yuka, L. L. Khoruzhoyi. Kyiv : KMPU im. B. D. Hrinchenka. 176 p. [in Ukrainian].